

MÜZİK EĞİTİMİ ALAN VE ALMAYAN LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Özet

Araştırmada, müzik eğitimi alma durumunun lise dönemindeki öğrencilerin saldırganlık düzeyi üzerindeki etkisini incelemek amaçlanmıştır. Tarama modeli kullanılan araştırmanın örneklem grubunu müzik eğitimi alan (60) ve almayan (244) 304 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ile Buss ve Peryy (1992) tarafından geliştirilen ve Can (2002) tarafından Türk popülasyonunda geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan Saldırganlık ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizi için öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türlerine göre ve her bir lisenin kendi içerisinde cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farklılığa Independent-Sample (Bağımsız Örneklem) T-Testi analizi bakılmıştır. Öğrencilerin her bir lisede ayrı ayrı sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farklılığa One-Way Anova (Tek Yönlü Varyans) analizi ile bakılmıştır. Araştırma sonucunda; cinsiyet değişkenine göre her iki okul türünde erkek öğrencilerin puanlarının daha yüksek olduğu; sınıf düzeyi değişkenine göre müzik eğitimi alan öğrencilerin puanlarında anlamlı bir fark bulunduğu, lise türüne göre ise müzik eğitimi almayan öğrencilerin puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik eğitimi, Saldırganlık, Şiddet, Lise öğrencisi, Ergenlik.

EXAMINATION OF AGGRESSION LEVELS OF HIGH SCHOOL STUDENTS WHO GET MUSIC TRAINING AND WHO DO NOT

Abstract

The objective of the present study is to examine the effect of attending musical education on the aggression level of high school age students. Sample group of the study, which was conducted with survey model, included 304 students that attended music classes (60) and that did not attend music classes (244). A personal Information Form and Aggression Questionnaire developed by Buss and Peryy (1992) and adapted to Turkish by Can (2002), who also conducted validity and reliability studies in Turkish population, were used in the study as data collection tools. For data analysis, the differences between the aggression levels of the students based on the types of high schools they attend and based on the gender within the context of each high school were analyzed with independent sample t-test. The difference between the students' aggression levels based on their grade levels separately in each high school was analyzed with one-way analysis of variance (ANOVA). Study findings demonstrated that the scores of male students were higher in both school types based on gender variable, the scores of students who attended music classes were significantly different based on the grade level variable and the scores of the students who did not attend music classes were higher based on the high school type

Key Words: Musical training, Aggression, Violence, High school student, adolescent.

GİRİŞ

Lise dönemindeki öğrencilerde şiddet gibi olumsuz davranışların gözlenmesi eğitim programlarının önemli sorunlarından biri olarak görülmektedir. Lise dönemi, öğrencilerin gelişimi üzerinde önemli bir dönem olan ergenlik çağına denk gelmektedir. Bu dönemde gelişim özellikleri açısından bir değişim sürecinin içinde olunması, stresli bir dönem yaşanmasına ve olumsuz davranışların ortaya çıkmasına neden olabilir.

Ergen sözcüğü yapısı gereği bir durumu değil bir süreci belirtmekte, günümüzde bireyde gözlenebilen hızlı ve sürekli bir gelişme evresi olarak da tanımlanabilmektedir (Yavuzer, 1995:277-285). Ergenlik döneminde olan öğrenci çoğu zaman hem kendisiyle hem çevresiyle hesaplaşma halindedir. Tüm çatışmalarını doğrudan veya dolaylı dışarı yansıtır (Durmuş, 2006:10). Gelişim evrelerine bağlı olarak uyum süreci yaşamak zorunda kalan bu dönemdeki öğrencilerde, kaygı, stres gibi rahatsız edici duygular hissedilmesine bağlı olarak olumsuz davranışlar sergilenmesi gözlenebilir. Öğrenciler için önemli sorunlar yaratabilecek olan olumsuz davranışlardan birinin saldırganlık olduğu söylenebilir.

Saldırganlık, öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşındakine zarar vermeyi, ona engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranıştır. Saldırganlığın hedefi diğer insanlar olabileceği gibi genelleşerek kurumlar, fiziksel çevre ya da kişinin kendisi de olabilir (Budak, 2009:627). Saldırganlık bir davranış olarak tanımlandığında, davranışa dönüştürülmeyen düşmanlık duyguları tanımın dışında bırakılmakta, fiziksel saldırganlık (örneğin, diğerine vurma) ve sözel saldırganlık (örneğin, aşağılama, suçlama) ise tanıma dahil edilmektedir. Bunun yanı sıra, pasif saldırganlık olarak tanımlanan ve aktivite içermemesine karşın zarar verme niyeti taşıyan hareketsizlik de bu tanımın içine girmektedir. Saldırganlığa ilişkin kuramlar; içgüdüsel ve biyolojik kuramlar, engelleme ve saldırganlık hipotezi, öğrenme kuramı ve bilişsel kuramlar olarak üç başlık olarak açıklanabilir (Bilgin, 2006:276-282). Can (2002:4-6) çalışmasında; saldırganlıkla ilgili teorileri içgüdü, dürtü ve sosyal öğrenme olarak üç başlıkta açıklamaktadır. Saldırganlığın, çok popüler bir araştırma alanı olmasına karşın, bu olgunun net bir tanımını yapmanın oldukça güç olduğu belirtilmektedir (Arslan vd., 2010:380).

Saldırganlığa ilişkin yapılan açıklamalar değerlendirildiğinde, nasıl oluştuğunun tam olarak açıklanamadığı ancak birey hayatını olumsuz yönde etkileyecek davranışlar olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle saldırganlık olarak nitelendirilebilecek davranışların birey yaşamında doğrudan etkileri olduğu, bu davranışların kontrol edilmesinin önem taşıdığı söylenebilir. Özellikle öğrencilerin, sağlıklı bir gelişim dönemi geçirmeleri üzerinde önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

Müzik Eğitiminin Saldırganlık Düzeyine Etkisi

Eğitim programlarında öğrencilerin ruhsal yönden rahatlayabilecekleri, kendilerini ifade edebilecekleri imkanların öğrencilere sunulması, en az ders programlarının içeriği kadar önem taşımaktadır. Bu durum, derslere ilişkin kazandırılması hedeflenen bilgi ve becerilerin yanı sıra her yönden sağlıklı bireyler yetişebilmesi için bir gereksinim ortaya çıkarmaktadır. Öğrencilerin kendilerini ifade edebilmeleri, ruhsal yönden rahatlayabilmeleri, stresli dönemleriyle başa çıkabilmeleri ve bu sayede saldırganlık gibi olumsuz davranışlar sergileme düzeylerinin kontrol edilebilmesi üzerinde etkili olabilecek eğitim etkinliklerinin, programlarda bulunması önem

taşımaktadır. Bu amaçla hazırlanabilecek eğitim etkinlikleri arasında sanatsal etkinliklerin, özellikle sanat dallarından biri olan müziksel etkinliklerin önemli etkileri olabilir.

Müzik eğitimi üzerine yapılan araştırmalarda, saldırganlık gibi olumsuz davranışlar üzerinde olumlu etkiler gözlenmiştir. Gençlerin günlük yaşamlarında müziğin pozitif etkileri üzerine olumlu yönde etkilerden bahsedilen bir çalışmada (Cyr, 2011), müzik temelli bir gelişim programının şiddet gibi olumsuz koşullarla baş etmede olumlu etkileri olabildiği, müziksel becerileri öğrenmenin duygusal gelişimlerinde olumlu etkileri olabildiği, birlikte müzik yapmak gibi etkinliklerin zihinsel ve davranışsal yönde gelişimi sağlayabileceği belirtilmektedir. Öğrencilerin negatif enerjilerini olumlu ve faydalı şekilde kullanabilmelerinde, kendilerini ifade edebilmelerinde ve rahatlayabilmelerinde, ruhsal anlamda gelişme göstermelerinde okullardaki müzik etkinliklerinin önemli olduğu (Canbay, 2007:409; Düzbastılar, 2007:193; Kurtuldu, 2007:712), olumlu sosyal davranışlara yönelik sözleri olan müzik dinlemenin saldırganlık gibi olumsuz sosyal davranışları azaltabileceği (Greitemeyer, 2011), müzik etkinliklerine katılımın çocuklarda olumlu sosyal davranışlar üzerinde olumlu etkilerinin olduğu (Kirschner and Tomasello, 2010) gözlenmiştir.

Müzik eğitimi ile alana yönelik bilgi ve becerilerin geliştirilmesinin yanı sıra etkinlikler içinde bireysel veya grup çalışmalarında görev alınması yoluyla sorumluluk bilincinin gelişmesi, bir ürün ortaya koyabilmek için sabır ve emek harcanması, disiplinli bir çalışma temposuna uyum sağlanması ve bunların sonucunda oluşabilecek gelişimin fark edilmesi, elde edilen sonucun yakın çevre tarafından ilgi görmesi ile kendini tanıma ve tanıtma fırsatı bulunması gibi yaşantılar kazandırılabilir. Bu deneyimler bireylere, özgüven kazanımı, sosyalleşme ve kendini doğru, rahat bir şekilde ifade etme olanağı sunabilmektedir. Bu sürecin engellenmesi veya önemsenmemesi gibi durumlarda ise öğrencilerde gelişimleri açısından önemli bir eksikliğin oluşmasına, bunun sonucunda duygularını kontrol etmede, kendilerini ifade etmede başarılı olamayan, bunlara bağlı olarak saldırgan davranış sergileme eğilimi artan bireylerin yetişmesine neden olunabilir.

Problem Durumu

Müzik eğitimi, öğrencilerin olumsuz davranış sergileme düzeyleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Özellikle saldırganlık gibi olumsuz davranışların sergilendiği ergenlik döneminde müzik eğitiminin önem taşıdığı söylenebilir.

Müzik eğitiminin, zorbalık, şiddet gibi olumsuz davranışlara yönelik etkileri olduğunu belirten araştırmalar (Albuz ve Özdemir, 2007; Apaydınlı, 2012; Bağcı, 2007; Canbay ve Nacakcı, 2015; Kasap, 2007; Uluçay, 2012) bulunmaktadır. Saldırganlık düzeyi olarak ise daha az sayıda araştırma bulunduğu gözlenmiştir. Araştırmada müzik eğitiminin lise dönemindeki öğrencilerin saldırganlık düzeylerine etkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu amaçla mesleki²müzik eğitimi alan Güzel Sanatlar Lisesi müzik bölümü öğrencileri ile mesleki müzik eğitimi almayan Anadolu Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri incelenmiştir. Araştırma soruları:

²Araştırmaya dahil edilen okullar müzik eğitiminin yoğunluğuna göre belirlenmiştir. Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören öğrenciler genel müzik eğitimi almaktadırlar. Güzel Sanatlar Lisesi öğrencileri ise mesleki müzik eğitimi almaktadırlar. Mesleki müzik eğitimi alan öğrencilere yoğun bir müzik eğitimi programı uygulanmaktadır. Bu sebeple müzik eğitiminin saldırganlık düzeyine etkisinin incelendiği bu çalışmada, mesleki müzik eğitimi alan öğrenciler ile mesleki müzik eğitimi almayan öğrenciler karşılaştırılmıştır.

1. Güzel Sanatlar Lisesi müzik bölümü öğrencilerinin cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
2. Anadolu Lisesi öğrencilerinin cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
3. Güzel Sanatlar Lisesi müzik bölümü öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
4. Anadolu Lisesi öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
5. Mesleki müzik eğitimi alan ve almayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında farklılık var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Araştırma, lise döneminde sağlıklı bir gelişim dönemi geçirerek dengeli ve uyumlu bireylerin yetişmesi üzerinde müzik eğitiminin gerekliliğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca, saldırganlık gibi olumsuz davranışlar üzerinde sanat eğitiminin etkileri üzerinde yurtiçi araştırmaların sayıca yetersiz olduğu gözlenmiştir. Bu sebeple araştırma, benzer konularda yapılacak yeni çalışmalara fikir sunması bakımından önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Müzik eğitiminin lise dönemindeki öğrencilerin saldırganlık düzeylerine etkisinin incelendiği bu çalışma tarama modelindedir.

Araştırmanın amacına uygun olarak çalışma evrenini Erzurum ilinde bulunan Yakutiye Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi müzik bölümünde öğrenim gören 75 öğrenci (okul mevcudu müzik alanında 104 öğrenciden oluşmaktadır. Ancak araştırma uygulamasına dahil olan öğrenci sayısı bakımından evreni temsil eden sayı 75 evren olarak belirlenmiştir.) ile Ziya Gökalp Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören 700 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma evreninden basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile %95 güven aralığı ve 0.05 hata miktarı göz önünde bulundurularak 249 Anadolu Lisesi ve 63 Güzel Sanatlar Lisesi Müzik bölümü öğrencilerine uygulama yapılmıştır. Basit seçkisiz örnekleme yöntemi evrendeki tüm birimler, örneğe seçilmek için eşit ve birbirinden bağımsız şansa sahiptir. (Büyüköztürk vd., 2010:84) Araştırmada uç değerler ve kayıp veriler incelendikten sonra 244 Anadolu Lisesi öğrencileri ve 60 Güzel Sanatlar Lisesi Müzik bölümü öğrencileri araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Tablo 1. Lise Öğrencilerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

	Özellikler	Kategoriler	f	%
Lise Türü	Güzel Sanatlar Lisesi		60	19,7
	Anadolu Lisesi		244	80,3
Güzel Sanatlar Lisesi	Cinsiyet	Kız	35	58,3
		Erkek	25	41,7
	Sınıf Düzeyi	2,00	25	41,7
3,00		14	23,3	
4,00		21	35,0	
Anadolu Lisesi	Cinsiyet	Kız	91	37,3
		Erkek	153	62,7

	1,00	27	11,1
Sınıf Düzeyi	2,00	56	23,0
	3,00	40	16,4
	4,00	121	49,6
Toplam		304	100,0

Tablo1'e bakıldığında öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türlerine göre dağılımları incelendiğinde, Güzel Sanatlar Lisesi'nde öğrenim gören 60 (%19,7) öğrenci, Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören 244 (%80,3) öğrenci bulunmaktadır. Güzel Sanatlar Lisesi'nde öğrenim gören öğrencilerinin cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde, 35 (%58,3) kız ve 25 (%41,7) erkek öğrenci bulunmaktadır. Güzel Sanatlar Lisesi'nde öğrenim gören öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde, 2. Sınıf düzeyinde öğrenim gören 25 (%41,7) öğrenci, 3. Sınıf düzeyinde öğrenim gören 14 (%23,3) öğrenci, 4. Sınıf düzeyinde öğrenim gören 21 (%35,0) öğrenci bulunmaktadır. Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde, 91 (%37,3) kız ve 153 (%62,7) erkek öğrenci bulunmaktadır. Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören öğrencilerin sınıf düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde, 1. Sınıf düzeyinde öğrenim gören 27 (%11,1) öğrenci, 2. Sınıf düzeyinde öğrenim gören 56 (%23,0) öğrenci, 3. Sınıf düzeyinde öğrenim gören 40 (%16,4) öğrenci, 4. Sınıf düzeyinde öğrenim gören 121 (%49,6) öğrenci bulunmaktadır. Genel itibari ile araştırmaya katılan Güzel Sanatlar Lisesi ve Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören 304 (%100,0) öğrenci bulunmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, öğrencilerin cinsiyetini ve sınıf düzeyini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Araştırmada öğrencilerin saldırganlık düzeyini ölçmek amacıyla Arnould H.Buss ve Mark Peryy (1992) tarafından geliştirilen ve Can (2002) tarafından Türk popülasyonunda geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan "Aggression Questionnaire" (AQ) adlı ölçek kullanılmıştır. Özgün ölçek öfkeyi ve saldırganlığı değerlendirmek için uzun zamandır kullanılan güncelleştirilmiş bir ölçektir. 34 maddeden oluşan ölçeğin beş alt ölçeği bulunmaktadır: Fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık. Ölçekte alt ölçeklere ve toplam puana bakılır. Ölçek beşli likert tipi yanıtlar içerir. (s. 38-39) Ölçeğin Türkçe uyarlaması yüksek derecede güvenilir iç tutarlılığa sahiptir. Cronbach alfa katsayısı=0.915 olarak bulunmuştur. Test-yeniden test korelasyonu güvenilirliği $r=0.482-0.760$, $p=0.000$; alt ölçekler test-yeniden test güvenilirliği fiziksel saldırganlıkta $r=0.847$, sözel saldırganlıkta $r=0.696$, öfkede $r=0.746$, düşmanlıkta $r=0.810$, dolaylı saldırganlıkta $r=0.743$, toplam saldırganlıkta $r=0.857$, $p=0.000$ olup yüksek derecede güvenilir bulunmuştur. Eş değer ölçümle tanımlanan güvenilirliği SÖÖT Ölçeği'nin sürekli öfke, öfke/içer, öfke/dışa alt ölçekleri birbirleriyle pozitif ilişkisi ($r=0.531-0.746$) bulunduğu görülmüştür. Öfke kontrolü ile saldırganlık ölçeği toplam puan ve tüm alt ölçek puanları arasındaki ilişki negatif ($r=0.304-0.146$) bulunmuştur.(Can, 2002:61)

Verilerin Analizi

Araştırmanın amacına uygun olarak toplanan veriler SPSS-21 paket programına işlenmiştir. Öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin olarak frekans ve yüzde değerlerine bakılmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan saldırganlık ölçeğinden elde edilen puanların

dağılımlarının demografik özelliklerine göre farklılıklar test edilmeden önce veri dağılımının parametrik veya nonparametrik olup olmadığına karar vermek için normallik ve Levene homojenlik testleri yapılmıştır. Ölçekten elde edilen Güzel Sanatlar Lisesi, Anadolu Lisesi ve bütün öğrencilerin puan dağılımlarına ilişkin normal dağılım varsayımının sınanması için Kolmogorov-Smirnov Z testi incelemiş ve $p>,05$ 'e göre puan dağılımının normal dağıldığı yani normallik varsayımını sağladığı görülmektedir. Öğrencilerin saldırganlık düzeylerine ilişkin test varyanslarının homojenliği yani Levene homojenlik testine ait dağılım incelendiğinde Levene İstatistiği $p>,05$ 'e göre puan dağılımına ait test varyanslarının homojen dağıldığı yani homojenlik varsayımının sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğe ait elde edilen puan dağılımının sürekli veri olduğu ve eşit aralıklı ölçek düzeyinde olduğu görülmektedir. İki örneklemin (grup) birbirinden bağımsız olması, bağımlı değişkenlerin aralık veya oran ölçek düzeyinde ölçülmüş olması, normallik ve homojenlik varsayımlarının sağlanması parametrik test varsayımlarını karşılamaktadır. (Köklü, Büyüköztürk ve Bökeoğlu, 2007:52-161) Bu bağlamda araştırmada yer alan alt faktörler ve ölçeğin geneline ilişkin dağılımların parametrik test varsayımlarını karşıladığı ve puan dağılımının normal dağılım sergilemesinden dolayı gruptaki örneklem büyüklüklerinin 30'dan küçük olmasının parametrik test varsayımını etkilemediği söylenebilmektedir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türlerine göre ve her bir lisenin kendi içerisinde cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farklılığa Independent-Sample (Bağımsız Örneklem) T-Testi analizi bakılmıştır. Öğrencilerin her bir lisede ayrı ayrı sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farklılığa One-Way Anova (Tek Yönlü Varyans) analizi ile bakılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Birinci Alt Problem: Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeyleri arasında farklılık var mıdır?

Tablo 2. Mesleki Müzik Eğitimi Alan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample (Bağımsız Örneklem) T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	sd	p
Fiziksel Saldırganlık	Kız	35	13,23	4,92	3,67	58	,001*
	Erkek	25	18,06	5,17			
Sözel Saldırganlık	Kız	35	10,74	3,53	1,83	58	,072
	Erkek	25	12,28	2,69			
Öfke	Kız	35	18,03	4,31	,93	58	,359
	Erkek	25	19,09	4,48			
Düşmanlık	Kız	35	16,57	5,42	,51	58	,616
	Erkek	25	17,28	5,24			
Dolaylı Saldırganlık	Kız	35	11,89	4,32	,83	58	,411
	Erkek	25	12,72	3,06			
Saldırganlık Ölçeği	Kız	35	70,46	17,4	2,04	58	,046*
	Erkek	25	79,43	15,90			

* $p<,05$

Tablo 2’de mesleki müzik eğitimi alan Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeyleri arasında farklılığın incelendiği görülmektedir. “Fiziksel Saldırganlık” alt faktörüne ilişkin Güzel Sanatlar Lisesi’nde öğrenim gören kız öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=13,23$) ile Güzel Sanatlar Lisesi’nde öğrenim gören erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=18,06$) arasında $t_{(58)}=3,67$, $p=,001<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, erkek öğrencilerin fiziksel saldırganlık düzeylerinin, kız öğrencilerinin fiziksel saldırganlık düzeylerinden yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Sözel Saldırganlık” alt faktörüne ilişkin Güzel Sanatlar Lisesi’nde öğrenim gören kız öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=10,74$) ile Güzel Sanatlar Lisesi’nde öğrenim gören erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=12,28$) arasında $t_{(58)}=1,83$, $p=,072>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Öfke” alt faktörüne ilişkin Güzel Sanatlar Lisesi’nde öğrenim gören kız öğrencilerin öfke düzeyleri ($\bar{X}=18,03$) ile Güzel Sanatlar Lisesi’nde öğrenim gören erkek öğrencilerin öfke düzeyleri ($\bar{X}=19,09$) arasında $t_{(58)}=,93$, $p=,359>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Düşmanlık” alt faktörüne ilişkin Güzel Sanatlar Lisesi’nde öğrenim gören kız öğrencilerin düşmanlık düzeyleri ($\bar{X}=16,57$) ile Güzel Sanatlar Lisesi’nde öğrenim gören erkek öğrencilerin düşmanlık düzeyleri ($\bar{X}=17,28$) arasında $t_{(58)}=,51$, $p=,616>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Dolaylı Saldırganlık” alt faktörüne ilişkin Güzel Sanatlar Lisesi’nde öğrenim gören kız öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=11,89$) ile Güzel Sanatlar Lisesi’nde öğrenim gören erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=12,72$) arasında $t_{(58)}=,83$, $p=,411>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Saldırganlık ölçeğinin geneline ilişkin Güzel Sanatlar Lisesi’nde öğrenim gören kız öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=70,46$) ile Güzel Sanatlar Lisesi’nde öğrenim gören erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=79,43$) arasında $t_{(58)}=2,04$, $p=,046<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin, kız öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

İkinci Alt Problem: Anadolu Lisesi öğrencilerinin cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeyleri arasında farklılık var mıdır?

Tablo 3. Mesleki Müzik Eğitimi Almayan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample (Bağımsız Örneklem) T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	sd	p
Fiziksel Saldırganlık	Kız	91	21,73	6,96	2,35	242	,020*
	Erkek	153	23,88	6,90			
Sözel Saldırganlık	Kız	91	13,35	4,11	3,79	242	,000*

	Erkek	153	15,51	4,39		
Öfke	Kız	91	22,99	6,12	,43	242
	Erkek	153	23,30	5,19		
Düşmanlık	Kız	91	20,38	5,82	,66	242
	Erkek	153	20,89	5,76		
Dolaylı Saldırganlık	Kız	91	15,08	3,85	,75	242
	Erkek	153	15,50	4,43		
Saldırganlık Ölçeği	Kız	91	93,53	22,66	1,89	242
	Erkek	153	99,07	21,76		

*p<,05

Tablo 3’de mesleki müzik eğitimi almayan Anadolu Lisesi öğrencilerinin cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeyleri arasında farklılığın incelendiği görülmektedir. “Fiziksel Saldırganlık” alt faktörüne ilişkin Anadolu Lisesi’nde öğrenim gören kız öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=21,73$) ile Anadolu Lisesi’nde öğrenim gören erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=23,88$) arasında $t_{(242)}=2,35$, $p=,020<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, erkek öğrencilerin fiziksel saldırganlık düzeylerinin, kız öğrencilerin fiziksel saldırganlık düzeylerinden yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Sözel Saldırganlık” alt faktörüne ilişkin Anadolu Lisesi’nde öğrenim gören kız öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=13,35$) ile Anadolu Lisesi’nde öğrenim gören erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=15,51$) arasında $t_{(242)}=3,79$, $p=,000<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, erkek öğrencilerin sözel saldırganlık düzeylerinin, kız öğrencilerin sözel saldırganlık düzeylerinden yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Öfke” alt faktörüne ilişkin Anadolu Lisesi’nde öğrenim gören kız öğrencilerinin öfke düzeyleri ($\bar{X}=22,99$) ile Anadolu Lisesi’nde öğrenim gören erkek öğrencilerinin öfke düzeyleri ($\bar{X}=23,30$) arasında $t_{(242)}=,43$, $p=,670>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Düşmanlık” alt faktörüne ilişkin Anadolu Lisesi’nde öğrenim gören kız öğrencilerin düşmanlık düzeyleri ($\bar{X}=20,38$) ile Anadolu Lisesi’nde öğrenim gören erkek öğrencilerin düşmanlık düzeyleri ($\bar{X}=20,89$) arasında $t_{(242)}=,66$, $p=,513>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Dolaylı Saldırganlık” alt faktörüne ilişkin Anadolu Lisesi’nde öğrenim gören kız öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=15,08$) ile Anadolu Lisesi’nde öğrenim gören erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=15,50$) arasında $t_{(242)}=,75$, $p=,452>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Saldırganlık ölçeğinin geneline ilişkin Anadolu Lisesi’nde öğrenim gören kız öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=93,53$) ile Anadolu Lisesi’nde öğrenim gören erkek öğrencilerin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=99,07$) arasında $t_{(242)}=1,89$, $p=,059>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Üçüncü Alt Problem: Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında farklılık var mıdır?

Tablo 4. Mesleki Müzik Eğitimi Alan Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample (Bağımsız Örneklem) T-Testi Sonuçları

	Sınıf Düzeyi	N	\bar{X}	S	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F(2-57)	P	Post Hoc (Tukey)
Fiziksel Saldırganlık	2	25	17,48	5,77	214,91	107,45	3,851	,027*	2>3,2>4
	3	14	13,50	5,01	1590,44	27,90			
	4	21	13,74	4,82	1805,35				
Sözel Saldırganlık	2	25	12,48	3,24	73,77	36,89	3,775	,029*	2>3,2>4
	3	14	11,57	2,95	556,92	9,77			
	4	21	9,95	3,09	630,69				
Öfke	2	25	18,77	4,69	86,81	43,41	2,370	,103	
	3	14	20,14	4,96	1043,99	18,32			
	4	21	17,00	3,13	1130,80				
Düşmanlık	2	25	16,24	5,62	23,59	11,80	,410	,666	
	3	14	17,85	5,05	1640,98	28,79			
	4	21	16,95	5,25	1664,58				
Dolaylı Saldırganlık	2	25	11,92	3,25	54,73	27,36	1,916	,157	
	3	14	13,93	3,32	814,01	14,28			
	4	21	11,48	4,57	868,73				
Saldırganlık Ölçeği	2	25	76,89	18,65	833,05	416,53	1,421	,250	
	3	14	77,00	13,69	16706,47	293,10			
	4	21	69,12	17,20	17539,52				

*p<,05

Tablo 4’de mesleki müzik eğitimi alan Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında farklılığın incelendiği görülmektedir. “Fiziksel Saldırganlık” alt faktöründe Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında $F_{(2-57)}=3,81$, $p=,027<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, 2. Sınıf düzeyinde öğrenim gören Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin fiziksel saldırganlık düzeylerinin ($\bar{X}=17,48$), 3. Sınıf düzeyinde öğrenim gören Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin fiziksel saldırganlık düzeylerinden ($\bar{X}=13,50$) ve 4. Sınıf düzeyinde öğrenim gören Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin fiziksel saldırganlık düzeylerinden ($\bar{X}=13,74$) büyük olmasından kaynaklanmaktadır. Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri arttıkça fiziksel saldırganlık düzeylerinde bir düşüşün olduğu görülmektedir.

“Sözel Saldırganlık” alt faktöründe Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında $F_{(2-57)}=3,78$, $p=,029<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, 2. Sınıf düzeyinde öğrenim gören Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin sözel saldırganlık düzeylerinin ($\bar{X}=12,48$) ve 3. Sınıf düzeyinde öğrenim gören Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin sözel saldırganlık düzeylerinin ($\bar{X}=11,57$), 4. Sınıf düzeyinde öğrenim gören Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin sözel

saldırganlık düzeylerinden ($\bar{X}=9,95$) büyük olmasından kaynaklanmaktadır. Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri arttıkça sözel saldırganlık düzeylerinde bir düşüşün olduğu görülmektedir.

“Öfke” alt faktöründe Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında $F_{(2-57)}=2,37$, $p=,103>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Düşmanlık” alt faktöründe Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında $F_{(2-57)}=,41$, $p=,666>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Dolaylı Saldırganlık” alt faktöründe Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında $F_{(2-57)}=1,92$, $p=,157>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Saldırganlık ölçeğinin geneline ilişkin Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında $F_{(2-57)}=1,42$, $p=,250>,05$ 'e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Dördüncü Alt Problem: Anadolu lisesi öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında farklılık var mıdır?

Tablo 5. Mesleki Müzik Eğitimi Almayan Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample (Bağımsız Örneklem) T-Testi Sonuçları

	Sınıf Düzeyi	N	\bar{X}	S	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F(3-240)	P
Fiziksel Saldırganlık	1	27	22,28	5,42	173,61	57,87	1,19	,315
	2	56	22,46	6,78	11681,66	48,67		
	3	40	21,95	6,23	11855,26			
	4	121	23,91	7,57				
Sözel Saldırganlık	1	27	13,30	2,42	110,90	36,97	1,93	,126
	2	56	14,06	3,40	4605,68	19,19		
	3	40	15,08	3,24	4716,58			
	4	121	15,19	5,33				
Öfke	1	27	22,32	3,94	40,33	13,44	,43	,729
	2	56	23,08	5,18	7436,68	30,99		
	3	40	22,85	4,47	7477,00			
	4	121	23,54	6,31				
Düşmanlık	1	27	19,03	4,52	172,13	57,38	1,73	,161
	2	56	20,28	4,67	7941,70	33,09		
	3	40	20,07	5,57	8113,83			
	4	121	21,47	6,46				
Dolaylı Saldırganlık	1	27	14,58	3,05	112,97	37,66	2,14	,095
	2	56	15,30	3,19	4217,62	17,57		
	3	40	14,15	3,54	4330,59			

	4	121	15,92	4,94				
	1	27	91,52	14,76	2445,44	815,15		
Saldırganlık Ölçeği	2	56	95,18	17,74	117492,43	489,55	1,67	,175
	3	40	94,10	17,55	119937,87			
	4	121	100,03	26,22				

*p<,05

Tablo 5’de mesleki müzik eğitimi almayan Anadolu Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında farklılığın incelendiği görülmektedir. “Fiziksel Saldırganlık” alt faktöründe Anadolu Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında $F_{(3-240)}=1,19$, $p=,315>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Sözel Saldırganlık” alt faktöründe Anadolu Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında $F_{(3-240)}=1,93$, $p=,126>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Öfke” alt faktöründe Anadolu Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında $F_{(3-240)}=,43$, $p=,729>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Düşmanlık” alt faktöründe Anadolu Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında $F_{(3-240)}=1,73$, $p=,161>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

“Dolaylı Saldırganlık” alt faktöründe Anadolu Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında $F_{(3-240)}=2,14$, $p=,095>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir.

Saldırganlık ölçeğinin geneline ilişkin Anadolu Lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında $F_{(3-240)}=1,67$, $p=,175>,05$ ’e göre anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Saldırganlık ölçeğinin her bir alt faktörü ve geneline ilişkin mesleki müzik eğitimi almayan Anadolu Lisesi öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre saldırganlık düzeyleri arasında bir farklılık olmadığı, yani saldırganlık düzeylerinin denk olduğu görülmektedir.

Beşinci Alt Problem: Mesleki müzik eğitimi alan ve almayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında farklılık var mıdır?

Tablo 6. Güzel Sanatlar Lisesi’nde ve Anadolu Lisesi’nde Öğrenim Gören Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Independent-Sample (Bağımsız Örneklem) T-Testi Sonuçları

	Lise Türü	N	\bar{X}	S	t	sd	P
Fiziksel Saldırganlık	Güzel Sanatlar Lisesi	60	15,24	5,53	8,08	302	,000*
	Anadolu Lisesi	244	23,08	6,98			
Sözel Saldırganlık	Güzel Sanatlar Lisesi	60	11,38	3,27	5,47	302	,000*
	Anadolu Lisesi	244	14,70	4,41			

Öfke	Güzel Sanatlar Lisesi	60	18,47	4,38	6,13	302	,000*
	Anadolu Lisesi	244	23,19	5,55			
Düşmanlık	Güzel Sanatlar Lisesi	60	16,87	5,31	4,68	302	,000*
	Anadolu Lisesi	244	20,70	5,78			
Dolaylı Saldırganlık	Güzel Sanatlar Lisesi	60	12,23	3,84	5,20	302	,000*
	Anadolu Lisesi	244	15,34	4,22			
Saldırganlık Ölçeği	Güzel Sanatlar Lisesi	60	74,20	17,24	7,42	302	,000*
	Anadolu Lisesi	244	97,00	22,22			

*p<,05

Tablo 6’da mesleki müzik eğitimi alan Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile mesleki müzik eğitimi almayan öğrencilerin Anadolu Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri arasında farklılığın incelendiği görülmektedir. “Fiziksel Saldırganlık” alt faktörüne ilişkin Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=15,24$) ile Anadolu Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=23,08$) arasında $t_{(302)}=8,08$, $p=,000<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, Anadolu Lisesi öğrencilerinin fiziksel saldırganlık düzeylerinin, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin fiziksel saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Sözel Saldırganlık” alt faktörüne ilişkin Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=11,38$) ile Anadolu Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=14,70$) arasında $t_{(302)}=5,47$, $p=,000<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, Anadolu Lisesi öğrencilerinin sözel saldırganlık düzeylerinin, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin sözel saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Öfke” alt faktörüne ilişkin Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin öfke düzeyleri ($\bar{X}=18,48$) ile Anadolu Lisesi öğrencilerinin öfke düzeyleri ($\bar{X}=23,19$) arasında $t_{(302)}=6,13$, $p=,000<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, Anadolu Lisesi öğrencilerinin öfke düzeylerinin, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin öfke düzeylerinin daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Düşmanlık” alt faktörüne ilişkin Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin düşmanlık düzeyleri ($\bar{X}=16,87$) ile Anadolu Lisesi öğrencilerinin düşmanlık düzeyleri ($\bar{X}=20,70$) arasında $t_{(302)}=4,68$, $p=,000<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, Anadolu Lisesi öğrencilerinin düşmanlık düzeylerinin, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin düşmanlık düzeylerinin daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Dolaylı Saldırganlık” alt faktörüne ilişkin Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=12,23$) ile Anadolu Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=15,34$) arasında $t_{(302)}=5,20$, $p=,000<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılık, Anadolu Lisesi öğrencilerinin dolaylı saldırganlık düzeylerinin, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin dolaylı saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Saldırganlık ölçeğinin geneline ilişkin Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=74,20$) ile Anadolu Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ($\bar{X}=97,00$) arasında $t_{(302)}=7,42$, $p=,000<,05$ ’e göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Bu anlamlı

farklılık, Anadolu Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri üzerinde cinsiyet değişkenine göre elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, saldırganlık düzeylerinin geneli ile fiziksel saldırganlık alt faktöründe erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin kız öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sözel, dolaylı saldırganlık, öfke, düşmanlık alt faktörlerinde ise cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Anadolu Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri üzerinde cinsiyet değişkenine göre elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, saldırganlık düzeyinin geneli ile öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık alt faktörlerinde cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir fark gözlenmezken, fiziksel ve sözel saldırganlık alt faktörlerinde erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin kız öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada cinsiyet değişkeni açısından elde edilen bu sonuçlar, lise döneminde benzer konularda tamamlanan çalışma sonuçlarını destekler niteliktedir. Lise dönemindeki öğrencilerde saldırganlık puan ortalaması olarak erkek öğrencilerin puanlarının daha yüksek olduğunu saptayan çalışmalar (Arslan vd., 2010; Başaran, 2008; Efilti, 2006; Filiz 2009; Gündoğdu, 2010; Karataş, 2008; Nair, 2014; Yeğen, 2008) bulunmaktadır. Saldırganlık düzeyi üzerinde cinsiyet değişkenine göre oluşan farklılık, toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanıyor olabilir. Toplumumuzda erkek çocuklarının daha baskın yetiştirilmesi, güç unsuru olarak algılanabilecek olan saldırganlık düzeylerinin yüksek olmasının nedeni olabilir. Kız çocuklarının birçok konuda erkek çocuklarına göre kısıtlanmış olması bu yönde duygularını göstermelerini engelliyor olabilir. Kız ve erkek öğrenciler arasında saldırganlık düzeyi farklılığının sebebi gelişim özelliklerinden kaynaklanıyor olabilir.

Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri, sınıf düzeyi değişkenine göre değerlendirildiğinde; saldırganlık düzeyinin geneli ile öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık düzeyine ilişkin alt faktörlerde anlamlı bir fark bulunmazken, fiziksel ve sözel saldırganlık düzeyine ilişkin alt faktörlerde öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri arttıkça saldırganlık düzeylerinde bir düşüşün olduğu gözlenmiştir. Benzer konuda yapılan başka bir çalışmada (Uluçay, 2012), sınıf düzeyi değişkenine göre Güzel Sanatlar Lisesi müzik bölümü öğrencilerinin şiddete eğilim düzeyleri üzerinde bir fark yaratmadığı ancak anlamlı olmasa da sınıf düzeyi arttıkça şiddete eğilim düzeyinde bir düşüşün olduğu gözlenmiştir. Araştırmalardan elde edilen bu sonuç, müzik eğitimi açısından olumlu yönde değerlendirilebilir. Sınıf düzeyi arttıkça alınan müzik eğitimi süresi de artmaktadır. Müzik eğitimi öğrencilerin gelişimi üzerinde olumlu yönde bir etkiye sahip ise, müzik eğitimi alma süresi daha fazla olan üst sınıflardaki öğrencilerin daha az olumsuz davranış sergileme düzeylerine sahip olmalarının sebebi olabilir. Bununla birlikte, sınıf düzeyiyle ilgili ulaşılan bu sonucun sebebi, gelişim dönemi özelliklerinden kaynaklanıyor olabilir. Anadolu Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri üzerinde sınıf düzeyi değişkenine göre elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; saldırganlık düzeyinin geneli ile alt faktörlerine ilişkin puanlar arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer konularda lise döneminde yapılan çalışmalar incelendiğinde, sınıf düzeyi değişkeni açısından farklı sonuçlara ulaşıldığı gözlenmiştir. Yaş değişkeni açısından anlamlı bir fark bulunmayan araştırmaların (Yeğen, 2008) yanı sıra üst sınıflardaki öğrencilerin puanlarının daha yüksek olduğunu (Başaran, 2008; Karataş, 2008), alt sınıflardaki öğrencilerin saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğunu

gözleyen çalışmalar (Nair, 2014) bulunmaktadır. Araştırmalarda, öğrencilerin saldırganlık düzeyleri üzerinde sınıf düzeyi değişkeni açısından ulaşılan farklı sonuçlar, bu değişken üzerinde farklı etkenlerin etkileri olabileceğini göstermektedir. Sınıf düzeyi değişkeni açısından gelişim dönemi özellikleri etkili olabilir. Alt sınıflardaki öğrencilerin okula uyum sağlamaya çalışması ya da üst sınıflardaki öğrencilerin mezuniyet stresi gibi sınıf düzeyiyle ilişkili yaşantılar da bu durum üzerinde önemli etkenler olabilir. Araştırmalarda ulaşılan farklı sonuçların sebebi, çalışma grubu, araştırma modeli ve ölçme araçları niteliklerinden kaynaklanıyor olabilir.

Saldırganlık ölçeğinden elde edilen bulgulara göre; saldırganlık ölçeğinin geneli ile fiziksel, sözel, dolaylı saldırganlık, öfke, düşmanlık düzeylerine ait 5 alt faktörde, Anadolu Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yoğun müzik eğitimi almakta olan öğrencilerin daha az saldırgan davranış sergileme düzeyine sahip olduğu gözlenmiştir. Ulaşılan bu sonuç, müzik eğitiminin, öğrencilerin saldırgan davranış sergileme düzeyleri üzerinde olumlu yönde bir etkiye sahip olabileceğini göstermektedir. Bu araştırmadan elde edilen sonuç, benzer bir konuda tamamlanan farklı bir araştırmada ulaşılan sonucu destekler niteliktedir. Uluçay'ın (2012) çalışmasında, Genel Lise öğrencilerinin şiddet eğilim düzeylerinin, Güzel Sanatlar Lisesi müzik bölümü öğrencilerinin şiddet eğilim düzeylerinden anlamlı olarak yüksek olduğu, öğrencilerde müzik yaşantı durumlarının artış gösterdiği yaşantılarda, şiddet eğilim düzeylerinin düşüş gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu çalışmanın yanı sıra farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. Lise dönemindeki öğrencilerde zorbalık ve müzik eğitimi arasındaki ilişki üzerine hazırlanan bir çalışmada (Malkoç ve Ceylan, 2010) lise türüne göre istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerin puanlarının Genel Lise ve Kız Lisesi öğrencilerine göre daha düşük olduğu; sanat eğitiminin saldırganlık düzeyine etkisi üzerine hazırlanan başka bir çalışmada (Uzman ve Temiz, 2007), lisans döneminde müzik ve resim eğitimi öğrencileri ile fen bilgisi eğitimi öğrencilerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı; üniversite öğrencilerinin informal olarak sanat eğitimi alma ihtiyacı duyma durumlarına göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında ve şiddete eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı (Taşkesen, 2011) gözlenmiştir. Benzer konularda tamamlanan bu araştırma sonuçlarına göre saldırganlık düzeyi üzerinde gelişim dönemi ve alan türü önemli etkenler olarak değerlendirilebilir. Farklı nitelikte ölçme araçları, araştırma modelleri ve çalışma grupları da aynı konularda farklı sonuçlara ulaşılmasının nedenlerinden biri olabilir.

Müzik eğitiminin, saldırganlık düzeyi üzerindeki etkilerinin değerlendirilebileceği farklı konularda tamamlanmış çalışmalar bulunmaktadır. Günlük yaşamda müzik dinlemenin stresi azaltması üzerine olumlu etkileri olduğu (Linnemann vd., 2015) gözlenmiştir. Okullarda şiddetin önlenmesine yönelik müzik terapi programı geliştirmek amacıyla tamamlanmış çalışmalar (Wöfl, 2016) bulunmaktadır. Yüksek saldırgan davranış sergileyen öğrencilerde grup müzik etkinliklerinin saldırganlık düzeyini azalttığı ve benlik saygılarını artırdığı (Choi, Lee ve Lee, 2010), müzik terapiyle ilgili olarak yapılan çalışmalarda bayan öğrencilerde depresyon, kaygı, stres üzerinde (Ashton, 2013; Fu, 2008), erkek öğrencilerde (Gholami, Bshlideh ve Rafiei, 2013) saldırganlık düzeyi üzerinde olumlu yönde etkiler gözlenmiştir. Bu çalışmalar, öğrencilerde saldırganlık gibi olumsuz davranışların azaltılmasında, kontrol edilmesinde müzik eğitiminin/etkinliklerinin doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkileri olabileceğini gösteren çalışmalar olarak değerlendirilebilir. Bu araştırmadan elde edilen,

yoğun müzik eğitimi alan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin yoğun müzik eğitimi almayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerine göre daha düşük çıkması sonucu, literatürdeki bu çalışma sonuçlarını destekler niteliktedir.

Ancak konuyla ilgili yapılan literatür taraması sırasında saldırganlık konusunda, müzik eğitimi/etkinlikleri etkilerinin yanı sıra farklı müzik türlerinin öğrencilerin olumsuz davranış sergileme düzeyleri üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar bulunduğu gözlenmiştir. Bir çalışmada (Ekinci vd., 2012), tercih edilen müzik türünün önceden var olan davranışsal özellikleri ve emosyonel eğilimleri gösterdiğinin belirtilmesinin yanı sıra çalışmaların çoğu bazı müzik türleri ile olumsuz davranış sergileme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu yönündedir. Üniversite öğrencilerinin müzik tercihleri ve saldırganlık ilişkisi (Yağışan, 2013) üzerine yapılan bir çalışmada, fiziksel saldırganlık davranışlarının müzik türüne bağlı olarak anlamlı şekilde değişmekte olduğu gözlenmiştir. Heavy metal müzik dinleme, izleme ile şiddet içerikli düşünce ve davranışlar arasında bir ilişki olduğunu gözleyen (Campbell, 2001); ergenlerin, tercih ettikleri müziği dinlerken negatif yada pozitif yönde hissettikleri duygular ile alkol, uyuşturucu, hırsızlık gibi olumsuz davranışlar sergilemeleri arasındaki anlamlı bir ilişki saptayan çalışmalar (Roberts vd., 1998) bulunmaktadır. Ergenlik dönemindeki öğrencilerin suç içerikli davranışları ile agresif şarkı sözleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada (Grigley, 1999) negatif yönden bir sonuç bulunmasına rağmen, pop-pap, heavy metal gibi farklı müzik türlerinde şarkı sözlerinin ve videolarının, öğrencilerde olumsuz davranışlar sergileme düzeyinin artmasına neden olması üzerine çalışmalar (Greitemeyer, 2009; Taşal ve Vural, 2011) bulunmaktadır. Bu çalışma sonuçları, müziğin insanlar üzerindeki etki gücünü göstermektedir. Bu sebeple müziğin insanlar üzerindeki etki gücü düşünülerek, bu alandaki ürünlerin daha nitelikli hale getirilmesi ve dinleyicilerin daha seçici olmasının sağlanması açısından müzik eğitiminin gerekliliğini ve önemini de göstermektedir. Ayrıca müzik alanının, eğitim boyutunda etkili olabileceğini de göstermektedir. Müziğin insanlar üzerindeki etki gücünün, eğitim aracı olarak kullanılması önemlidir. Şarkı sözlerinin olumlu davranışlar sergilemeye yönelik olarak kullanılabileceği üzerine yapılan çalışmalar (Greitemeyer, 2009) bu duruma örnek gösterilebilir.

Müzik ve saldırganlık konusunda yurt içi ve yurt dışı literatür genel olarak değerlendirildiğinde, müzik ve şiddet konulu çalışmaların genellikle pop-rap, heavy metal gibi farklı müzik türlerinin şarkı sözü, klipi vb. farklı yönleriyle öğrenciler üzerinde olumsuz etkileri üzerine; saldırganlık, kaygı ve stres düzeylerine müzik terapi programının olumlu etkileri üzerine; müzik tercihi ile davranış türü arasındaki ilişki üzerine çalışmalar bulunduğu gözlenmiştir. Bunların yanı sıra, okullardaki müzik eğitiminin saldırganlık gibi olumsuz davranışların kontrolü üzerinde etkilerini inceleyen çalışmaların özellikle yurtiçi literatürde daha az sayıda olduğu gözlenmiştir. Bu sebeple müziğin eğitim boyutunda önemini gösteren bu çalışma sonucunun önem taşıdığı söylenebilir. Bu araştırmada, yoğun müzik eğitimi almayan lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, yoğun müzik eğitimi alan lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuç çalışma grubu özelliklerinden, alınan eğitimin niteliğinden, veri toplama araçlarından kaynaklanıyor olabilir. Benzer konularda yapılacak yeni çalışma sonuçları ile daha güvenilir sonuçlara ulaşılabilir.

Öneriler;

- Saldırganlık gibi önemli problemler yaratabilecek olumsuz davranışlar üzerinde müzik eğitiminin etkileri üzerine yapılacak çalışmalar önemlidir. Bu sebeple aynı konuda farklı araştırma modelleri, ölçme araçları ve çalışma grupları ile yeni çalışmalar tamamlanabilir.
- Müziğin insanlar üzerindeki etki gücünü gösteren araştırma sonuçlarının, müziğin eğitim boyutu olarak gerekliliğini göstermesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple benzer konularda yeni çalışmalar tamamlanabilir.

KAYNAKÇA

- Albuz, A. ve Özdemir, N. (2007). 2006 İlköğretim müzik dersi öğretim programının genel eğitimde şiddetin önlenmesine yönelik rolü, işlevi ve önemi, 3. Ulusal Sanat Eğitimi Sempozyumu, Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi-GÖRSED-MÜZED-TÜMERGEM, 529-541.
- Apaydın, K. (2012). Ergenlik dönemi sorunlarının çözümünde müzik eğitiminin rolü ve önemi. E-Journal of New World Sciences Academy, 7 (2), 123-130.
- Arslan, C., Hamarta, E., Arslan, E. ve Saygın, Y. (2010). Ergenlerde saldırganlık ve kişilerarası problem çözmenin incelenmesi, İlköğretim Online, 9(1), 379-388.
- Ashton, B. (2013). The Use of Short-Term Group Music Therapy for Female College Students with Depression and Anxiety, Arizona State University, the Degree Master of Music.
- Bağcı, H. (2007). Müzik Eğitimi yoluyla şiddet karşısında kazançlarımız, 3. Ulusal Sanat Eğitimi Sempozyumu, Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi-GÖRSED-MÜZED-TÜMERGEM, 543-552.
- Başaran, C. (2008). Çeşitli Tür Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerden Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bilgin, N. (2006). Sosyal psikolojiye giriş. VI. Baskı İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 48.
- Budak, S. (2009). Psikoloji sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz Ş. ve Demirel, F. (2010). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Campbell, W.J.(2001). Music Violence: Associating Teenage Exposure to Heavy Metal Music with Violent Ideation and Behavior, The Degree of Master of Arts in the Department of Sociology Central Missouri State University.
- Can, S. (2002). Saldırganlık Ölçeğinin Türk Popülasyonunda Geçerlilik ve güvenilirlik Çalışması. GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi, Psikiyatri Servisi, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.
- Canbay, A. (2007). Okul içi şiddete bir çözüm önerisi: müzik kulübü, 3. Ulusal Sanat Eğitimi Sempozyumu, Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi-GÖRSED-MÜZED-TÜMERGEM, 405-410.
- Canbay, A. Ve Nacakcı, Z. (2015). Toplumda şiddete karşı müziksel tavır, International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS), Special Issue 3.

- Choi, A.N., Lee, M.S. and Lee, J.S. (2010). Group music intervention reduces aggression and improves self-esteem in children with highly aggressive behavior: a pilot controlled trial, *eCAM* 7(2), 213–217.
- Cyr, A.E. (2011). Music in Urban Youth Development Programs: eveloping Resiliency and Improving Health and Wellness, The Degree Doctor of Philosophy in Music, University of California.
- Durmuş, A. (2006). Ergenlik dönemi. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Düzbastılar, M. E. (2007). Ergenlik döneminde şiddet ile başa çıkma ve müziğin olumlu etkileri, 3. Ulusal Sanat Eğitimi Sempozyumu Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi-GÖRSED-MÜZED-TÜMERGEM, 193-202.
- Efilti, E. (2006). Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Ekinci, Ö., Topçuoğlu, V., Topçuoğlu, Ö.B., Sabuncuoğlu, O. Ve Berkem, M. (2012) The association between music preferences and psychiatric problems in adolescents, *Marmara Medical Journal*, 25, 47-52.
- Filiz, A. (2009). Farklı Lise Türlerindeki Öğrencilerin Empatik Eğilimleri ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi (Kartal İlçesi Örneği). Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Fu, C.C.M. (2008). Music Therapy and Women's Health: Effects of Music-Assisted Relaxation on Women Graduate Students' Stres and Anxiety Level, Michigan State University, The Degree.
- Gholami, A., Bshlideh, K. and Rafiei, A. (2013). The impact of twomethods of music therapy and relaxation on the aggression in high school students. *Journal of Jahrom University of Medical Sciences*, 11 (2), Summer.
- Greitemeyer, T. (2009). Effects of songs with prosocial lyrics on prosocial thoughts, affect, and behavior, *Journal of Experimental Social Psychology* 45, 186–190.
- Greitemeyer, T. (2011). Exposure to music with prosocial lyrics reduces aggression: First evidence and test of the underlying mechanism, *Journal of Experimental Social Psychology* 47, 28–36.
- Grigley, A.M. (1999). The Association Between Aggressive Music Lyrics and the Criminal Behavior of Adolescents, The Degree of Master of Arts, Southern Connecticut State University.
- Gündoğdu, R. (2010). 9.Sınıf öğrencilerinin çatışma çözme, öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (3), 257-276.
- Karataş, Z. (2008). Lise öğrencilerinde öfke ve saldırganlık, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (3), .277-294.

- Kasap, B. T. (2007). Okullarda şiddet: türk gençliğinin geleceğini müzik ile değiştirebilir miyiz?, 3. Ulusal Sanat Eğitimi Sempozyumu, Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi-GÖRSED-MÜZED-TÜMERGEM, 229-234.
- Kirschner, S. And Tomasello, M. (2010). Joint music making promotes prosocial behavior in 4-year-old children, *Evolution and Human Behavior*, 31, 354–364.
- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş. ve Bökeoğlu, Ç. Ö. (2007). Sosyal bilimler için istatistik. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Kurtuldu, M. K. (2007). Psikiyatrik hastalarda şiddet ve müzik eğitimi, 3. Ulusal Sanat Eğitimi Sempozyumu, Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi-GÖRSED-MÜZED-TÜMERGEM, 705-715.
- Linnemann, A., Ditzen, B., Strahler, J., Doer, J.M. and Nater,U.M. (2015). Music listening as a means of stres reduction in daily life, *Psychoneuroendocrinology*, 60, 82—90.
- Malkoç, T. Ve Ceylan, F. (2010). Orta öğretim 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ve zorbalıkla başetme düzeyleri arasındaki ilişkide müzik eğitiminin önemi, *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, Antalya, 11-13 November.
- Nair, B. (2014). Ergenlerin Saldırganlık Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış
- Roberts,K.R., Dimsdale, J., East,P., and Friedman,L. (1998). Adolescent emotional response to music and its relationship to risk-taking behaviors, *journal of adolescent health*, 23, 49–54.
- Taşal, B. Ve Vural, F. (2011). Şarkı sözlerinde şiddet ögesi: aksaray ili ilköğretim ikinci kademe öğrencileriyle yapılan bir çalışma, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25
- Taşkesen, O. (2011). Üniversite öğrencilerinin informal olarak sanat eğitimi alma ihtiyacı durumlarına göre saldırganlık ve şiddete eğilim düzeyleri üzerine bir araştırma (Erzincan ili örneği), *The International Journal of Educational Researchers (IJERs)* 2 (2), 10-20.
- Uluçay, T. (2012). Müzik Eğitiminin Ortaöğretim Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerine Etkisi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Uzman, E. ve Temiz, E. (2007). Sanat eğitiminin üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve kendini ayarlama davranışlarına etkisi, 3. Ulusal Sanat Eğitimi Sempozyumu, Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi-GÖRSED-MÜZED-TÜMERGEM, 87-98.
- Wölfl, A. (2016). Drum Power–music for a beter community in the classroom: Group music therapy programme for violence prevention, social integration and empowerment in schools – suggestions from Community Music Therapy approaches, *IJCM* 9 (1),65–75.
- Yağışan, N. (2013). Üniversite Öğrencilerinin müzik tercihleri ve saldırganlıkla ilişkisi. www.sanategitimidergisi.com, 1(2), 96-113.
- Yavuzer, H. (1995). Çocuk psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeğen, B. (2008). Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Uyumları ile Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Kadıköy İlçesi Örneği). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

EXTENDED ABSTRACT

Aim: Through music education, in addition to developing the field knowledge and skills, experiences such as improvement of a sense of responsibility through participation in individual and group work, demonstrating patience and spending an effort to create a product, matching a disciplined work tempo, and awareness of the development that could be acquired as a result and self-discovery and self-introduction due to the interest attracted by the outcome could be achieved. These experiences present the possibility of achieving self-confidence, socializing and expressing one's self in an accurate and comfortable manner for the individuals. When this process is obstructed or ignored, a significant deficiency would occur in students' development and thus, individuals, who are unsuccessful in controlling their emotions and expressing themselves and a result have the tendency to demonstrate aggressive behavior, could be raised. It is considered that music education could have a significant effect on students' levels of demonstrating negative behavior and is especially significant in adolescence when negative behavior such as aggression is commonly displayed. The aim of the present study is to examine the effect of receiving music education on the level of aggressiveness of high school age students. For this purpose, aggression levels of high school students who attend and do not attend music classes were investigated in this study.

Method: The study utilized the survey method. Consistent with the objective of the study, the universe included 75 students attending the music department in Yakutiye Fine Arts and Sports High School located and 700 students that attend Ziya Gökalp Anatolian High School in Erzurum province, Turkey. The application was conducted with 249 Anatolian High School and 63 Fine Arts High School students selected with simple random sampling method within 95% confidence interval and 0.05 error margin. After the marginal values and lost data were examined in the study, 244 Anatolian High school students and 60 Fine Arts High School students were included in the study sample.

To determine the gender and grades of the students, "Personal Information Form" developed by the author was used. To measure students' aggression level, Aggression Questionnaire (AQ) developed by Arnould H. Buss and Mark Perry (1992) and adapted to Turkish by Can (2002), who also conducted validity and reliability studies in Turkish population, were used in the study. Five-point Likert type scale includes 34 items and five subscales: physical aggression, verbal aggression, anger, animosity and indirect aggression. Sub-scales and total score are considered in the scale.

Collected data were transferred to SPSS 21 software. Frequencies and percentages were considered related to the demographic characteristics of the students. The differences between the aggression levels of the students based on the types of high schools they attend and based on the gender within the context of each high school were analyzed with independent sample t-test. The difference between the students' aggression levels based on their grade levels separately in each high school was analyzed with one-way analysis of variance (ANOVA).

Conclusions: Findings related to Fine Arts High School students' aggression levels based on gender variable demonstrated that aggression levels of male students in the general

aggression level and physical aggression sub-factor were higher than the aggression levels of female students. It was observed that there were no significant differences between the genders based on verbal, indirect aggression, anger and animosity sub-factors. Findings related to Anatolian High School students' aggression levels based on gender variable demonstrated that there were no significant differences between the genders based on general aggression levels and anger, animosity and indirect aggression sub-factors, while aggression levels of male students in physical and verbal aggression sub-factors were higher than the aggression levels of female students.

Findings related to Fine Arts High School students' aggression levels based on grade variable demonstrated that there were no significant differences based on general aggression levels and anger, animosity and indirect aggression sub-factors, while in physical and verbal aggression sub-factors, as the seniority of students increased, it was observed that their aggression levels decreased. Findings related to Anatolian High School students' aggression levels based on grade variable demonstrated that there were no significant differences between students in different grades based on general aggression and sub-factor scores.

According to the findings obtained in the aggression questionnaire, it was determined that aggression levels of Anatolian High School students were higher than the aggression levels of Fine Arts High School students based on the total aggression questionnaire and physical, verbal, indirect aggression, anger and animosity sub-factor scores. Review of national and international literature on music and aggression would show that studies on music and violence are generally related to the negative effects of different musical genres such as pop-rap, heavy metal on the students due to different reasons such as lyrics, video clips, the positive effects of music therapy program on aggression, anxiety and stress levels, and correlation between music choice and type of behavior. Apart from these, only a few studies scrutinized the effects of music education in schools on the control of negative behavior such as aggression in the literature. Thus, it is considered that the present study which, aims to demonstrate the significance of the educational dimension of music, is important.

In the present study, it was found that aggression levels of students who do not receive music education were higher than those who attended music classes. This finding could derive from the characteristics of the study group, the quality of the training received, or the data collection tools. Further studies on similar subjects could provide more reliable findings.

Recommendations: It is considered that research findings, which demonstrate the effectiveness of music on humans, are significant in the sense that they show the necessity of the educational dimension of music. For this purpose, further studies should be conducted on different subjects. It is considered important to conduct studies on the effects of music education on negative behavior that could result in significant problems such as aggression. Thus, new studies should be conducted on similar subjects with different research methods and measurement tools.